

Pro Vértés Természetvédelmi Közalapítvány

ELŐTERJESZTÉS

A Komárom-Esztergom Megyei Közgyűlés 2015. június 25-ei ülésére

Tárgy: A megyei natúrparkok bemutatkozása (2.)

Tájékoztató a Vértesi Naturpark tevékenységéről

Előterjesztő: Viszló Levente, Pro Vértés Közalapítvány elnöke

Előadó: Petrikné Molnár Erika, főosztályvezető

A VÉRTESI NATÚRPARK

Egy cseppnyi Magyarország

„az Ezerjő és ezer ló hazája”

ELŐZMÉNYEK/MEGALAKULÁS:

A rendszerváltást követően több helyi kezdeményezés is egy-egy térség természeti kultúrtörténeti értékeinek megóvását és bemutatását jelölte meg céljaként.

A Vértes térségének 2 megyei (Fejér és Komárom-Esztergom) és 17 települési önkormányzata a társadalmi összefogásban ismerte fel a hosszútávon fenntartható, természeti és kulturális értékeken alapuló fejlesztési lehetőségét. Az ezzel összhangban álló első szándéknyilatkozatot 1993-ban írták alá, melynek alapján Magyarország legnagyobb helyi jelentőségű védett természetvédelmi területét hozták létre a Vértesi Tájvédelmi Körzet kiegészítéseként, Észak-Vértes Természetvédelmi Terület néven. Ez lett később az egész Vértesre és a Zámolyi-medencére kiterjedő, valamennyi önkormányzatot és nagyobb földtulajdonost, kezelőt egyesítő együttműködés alapja, a Vértesi Natúrpark csírája. A natúrparkok jogszabályi alapjait is a Pro Vértes kezdeményezésére emelték be a természet védelméről szóló törvény keretei közé. A névhasználatra jogosító miniszteri oklevelet első ízben a Vértesi Natúrparkot létesítő önkormányzatok és a Pro Vértes Természetvédelmi Közalapítvány vehette át 2005. október 27-én dr. Persányi Miklós környezetvédelmi és vízügyi minisztertől. A 22 éves múltra visszatekintő összehangolt önkormányzat és civil tevékenység azóta is példaértékűen működik. A Vértesi Natúrpark természetvédelmi kezelését a Pro Vértes Közalapítvány látja el, és egyúttal biztosítja a felmerülő közigazgatási, kezelési, oktatási feladatokhoz szükséges szakmai háttérrel.

Natúrpark, mint fogalom:

„Az ország jellegzetes természeti, tájképi és kultúrtörténeti értékekben gazdag, a természetben történő aktív kikapcsolódás, felüdülés, gyógyulás, fenntartható turizmus és természetvédelmi oktatás, nevelés, ismeretterjesztés, továbbá a természetkimélő gazdálkodás megvalósítását szolgáló nagyobb kiterjedésű területe, amely e jogszabályban foglaltaknak megfelelően jön létre. Természetvédelmi terület, védett természeti terület, valamint ezen területek meghatározott része tekintetében a miniszter- ha annak nemzetközi gyakorlatban kialakult és elfogadott feltételei fennállnak- a natúrpark elnevezés használatához hozzájárulhat.”

ALAPADATOK:

Elhelyezkedés: A Vértesi Natúrpark Magyarországon, a Dunántúli-középhegység nagytáján belül helyezkedik el. Magában foglalja szinte az egész Vértest, a Zámolyi-medence nagy részét, és a Gerecse déli oldalának egy kis részét. Északról az Által-ér völgy, északkeletről a Tatai - árok, keletről a Vértesalja, délről a Zámolyi-medence déli határa, délnyugatról és nyugatról a Vértesalja és a Móri - árok határolja.

Területe: 35 838 ha

Területhasználat: A Vértesi Natúrpark területének 69% erdő, mely nagy része a Vértesben helyezkedik el. jelentős területeket foglalnak el a legelő és a gyepterületek (15 %), valamint a szántók (7 %), melyek a Natúrpark déli részére jellemzőek.

Tulajdonosok: A Natúrpark területének több, mint 80 %-a a Magyar Állam és a Pro Vértes Természetvédelmi Közalapítvány tulajdonában van.

Természetvédelem: A Vértesi Natúrpark területének 69%-a valamilyen természetvédelmi védettség alatt áll, s két Natura 2000 területet is magában foglal.

Lakosság: meghaladja a 130 ezer főt.

Települései: Bodmér, Bokod, Csákberény, Csákvár, Csókakő, Gánt, Mór, Oroszlány, Pátka, Pusztavám, Szár, Szárliget, Tatabánya, Várgesztes, Vértesboglár, Vértessomló és Zámoly, két megyét érint: Fejér és Komárom-Esztergom megye.

Legfőbb szerve: a Natúrparki Tanács, mely a térség választott önkormányzati vezetőiből (polgármestereiből) és a Pro Vértes elnökéből áll

Kezelőszerve/üzemeltetője: A Pro Vértes Közalapítvány.

TERÜLETI ADOTTSÁGOK:

A Vértes Natúrpark szíve a Vértes hegység a szegélyterületeivel együtt. A Vértest tágas, alföldi jellegű táj öleli körül. A Kisalföld és az Alföld találkozik a lába előtt, szervesen

hozzátartozva, tájképi szépségét növelve, élővilágát gazdagítva. A Dunántúli-középhegység részét alkotó Vértes délnyugattól északkelet felé mintegy harminc kilométer hosszúságban, és alig tíz–tizenöt kilométeres szélességben nyújtózkodik. A triászidőszaki tenger mintegy kétszázmillió évvel ezelőtti gazdag, megkövesedett élővilágát őrzi. A hegység ötszáz méteres magasságot megközelítő, harmadidőszakban kiemelkedett tönkfelszíne két sík vidéki tájat választ el egymástól. Dél-délkelet felé meredek sziklaletörésekkel ereszkedik a Mezőföld lösz borította síkságába. E sík, alföldi jellegű tájon a lejtősztyep és lösz, valamint a jégkorszaki tó helyén kialakult, változó vízjárású, pusztai élőhelyek váltogatják egymást. Megkapó látványt nyújtanak a kora tavaszi vadvizekben visszatükröződő meredek sziklafalak. Északnyugat felől viszont már a Kisalföld homoktakarója szinte észrevétlenül kúszik fel az enyhén emelkedő hegyoldalakon, így helyenként 300-400 méteres magasságban is előfordul néhány alföldi, homokpusztai növényfaj a tölgyes és bükkös erdők tisztásain. A Vértes a szubmediterrán és atlanti-mediterrán hatásokat tükröző középhegységi dolomitflóra és - fauna őrzője, amit a két alföldi táj (Kisalföld, Mezőföld) növény- és állatvilága teszi még változatosabbá.

Alföldi táj ölelésében

A hegységtől délre a lösztakaró eredeti növényzete a tatár juharos-lösztölgyes volt, azonban e helyütt nagyrészt már kultúrtáj kerül el. A Mezőföld legészakibb területének tekinthető táj ősidők óta művelt terület, ezért az eredeti növényzet maradványfoltjaira csak egy-két szántóföldnek alkalmas helyen akadhatunk rá. Kora tavasszal tömegesen virít a tavaszi **héric**, az **apró nőszirm** és a löszpuszták cserjéjeként a **törpemandula**, nyáron pedig a **macskahere** és a **homoki szalmagyopár**, míg kedvező időjárás esetén az ősszel virító **vetővirág** sárga szőnyege vonzza a tekintetet. A leggyakoribb pusztai emlősállat az **ürge**, amely a környező erdőkben fészkelő, fokozottan védett **kerecsensólymok** és **parlagi sasok** zsákmánya. A száraz, füves puszták és a vizes élőhelyek felett naponta láthatjuk a **kígyászölyvet** vadászni. A löszfalak és árokpartok színpompás, gyakori fészkelő madara a **gyurgyalag**. Ősszel **sáskák** lepik el a kiszáradó gyepeket, melyek közül az **imádkozó sáska** már csak a zsákmányszerzési módja miatt is érdekes.

A régebben lecsapolással fenyegetett lápréteken, ahol sikerült a vízpótlást megoldani – például a Csíkvarisai-réten –, újra megjelentek a lápi és mocsári fajok: a **lápi nyúlfarkfű**, a **mocsári kosbor** és a **pókbangó**. A kiszáradó láp- és mocsárrétek jellemző fajai a **poloskaszagú kosbor**, a **vitézkosbor** és a **hússzínű ujjaskosbor**, valamint a **fátyolos nőszirm**. A lápréteken él a **lápi**, a **széles és keskenylevelű gyapjúsás**, továbbá a nagyon

ritka **vidrafű**. A szikes területeken tömeges a **sziki őszirózsa**. A természetközeli mocsarak és rétek igen ritka fészkelői a **partimadarak** és a **guvatfélék**. A **bibic**, a **piroslábú cankó**, a **nagy goda**, a **nagy póling** és a **sárszalonka** mellett több alkalommal költött itt bizonyítottan a **pajzsos cankó** is. A területen alkalmanként együtt költ a guvatfélékhez tartozó összes honi madárfaj. Kiemelkedő jelentőségű a **haris** és a **törpe vízcisibe** fészkelése. E madár fészkelését a múlt század 60-as éveiben sikerült bizonyítani, később csak az élőhely-rekonstrukciós munkálatoknak és a természetvédelmi kezelésnek köszönhetően vált a réten állandó fészkelővé. Nagy sikerként tartják számon a fehérszárnyú szerkő első dunántúli fészkelését 1996-ban. Az utóbbi időszak ragadozómadár-védelmi tevékenységének köszönhetően megtelepedett a **rétisas**, és a vizes élőhelyek állandó lakója lett a **vidra**. 2001-ben itt fedezték fel az egyik bennszülött (endemikus) egyenesszárnyú, a **magyar tarsza** legnagyobb ismert állományát.

Sziget a szárazföldön

A Vértes hegység ritkaságokban is páratlanul gazdag élővilág otthona. A sokszínűségben a földrajzi elhelyezkedésén túl a hegység fő tömegét alkotó, triászidőszaki kőzetnek, a dolomitnak is kiemelkedő szerepe van. Az alapkőzet fizikai tulajdonságainak köszönhetően rendkívül rideg a hőingadozás hatására, erősen aprózódik, ugyanakkor a kémiai mállással szemben igen ellenálló. Mindezek következtében változatos felszíni formák alakultak ki: meredek hegyoldalak, éles gerincek és a sziklák felől törmelékes lejtők. A lejtőkön lefelé mozgó morzsalékos dolomittörmelék pedig akadályozza a talajképződést. Maga a hegység amolyan szubmediterrán szigetként a szomszédos alföldi tájból emelkedik ki. Különösen a déli, meredek oldalak dolomitlejtőire a mediterrán tájakra emlékeztető éghajlat nyomja rá a bélyegét. A mély völgyekkel és éles gerincekkel tagolt déli Vértesben változatos, szubmediterrán növényekben különösen gazdag, erdős sztyepi vegetáció díszlik. A domborzati és talajviszonyoktól függően nyílt dolomitsziklagyepek, sziklafüves lejtősztyepek, karsztbokorerdők és mészkedvelő tölgyesek váltják egymást. Ezen élőhely legfőbb növénytanai értéke a **keleti gyertyán**, amelynek Csákváron van az egyetlen hazai, természetes előfordulási területe. A lágyszárú fajok közül a **borzas szulák** és a **sziklai üröm** itt éri el elterjedésének északi határát. A nyílt dolomitsziklagyepek jellemző fajai a **kővirózsa**, a **sulyoktáska**, az **ezüstvirág**, a bennszülött **Szent István király szegfű** és a **magyar gurgolya**. A kissé mélyebb talajú hegyoldalakon már karsztbokorerdőket találunk, ahol a virágos kőris és a molyhos tölgy foltjait cserszömörcebokrok szegélyezik. Kiváló élőhely ez a melegkedvelő ízeltlábúaknak. A leghíresebb az akár tíz centiméteres nagyságot is elérő

százlábú, az öves szkolopendra, amelynek ez az egyetlen ismert előfordulási helye az országban. A fűrészlábú szöcske a már ismertetett növényekkel együtt a jégkorszak utáni melegebb idők tanúja. Szintén eme élőhely ritka, sajátos kötődésű lepkefaja a **dolomit-fehérlepke**, amely kizárólag a sulyoktáska levelein fejlődik. A nyílt dolomitsziklagyepekben fordul elő a **csüngőaraszoló és a vértesi csuklyásbagolylepke**, amelyeknek a Vértés az egyetlen ismert európai élőhelye.

Az északra néző meredek, dolomitsziklás lejtőkön merőben más növénytakaró fogadja a természetjárót, mint a déli fekvésű kopárokon. Jóllehet pár száz méterrel arrébb még napperzselt törmelékletűn, mediterrán tájak hangulatát idéző növények között ereszkedik alá a völgybe a látogató, ám az északi lejtőkön felfelé kapaszkodva a magashegységeket juttatják eszébe a kellemesen hűvös légáramlatok. Az árnyas sziklalejtőket a délben is csak épphogy súroló napsugarak kevésbé melegítik fel, és a mohapárnák a legnagyobb nyárban is sokáig megőrzik a nedvességet. A meredek lejtők és a dolomitsziklával díszített szurdokok tájképi szépségüknél fogva is feltétlenül figyelmet érdemelnek.

A zárt dolomitsziklagyepekben olyan ritkaságok élnek, mint a szürkészöld leveleiről elnevezett, lila fészkes virágzatú **szürke bogáncs**, valamint a Dunántúl öt pontján előforduló **medvefül kankalin**, amelyek itt kétszázötven méteres tengerszint feletti magasságban a jégkorszak emlékét őrzik. A magasabb hegyvidékek gyepeinek növényei a **keserű pacsirtafű, az osztrák galaj, a gombos varjúkőröm és a korongpár** (az utóbbi termései parányi szemüvegre emlékeztetnek). A mindig nedves mohapárnákban számos magashegységi, sőt, alhavasi, havasi és sarkvidéki moha is él. A **forrásfodorka** egyedüli, mindössze néhány tőből álló, régebben kipusztultnak vélt állománya is innen ismeretes. Jávorka Sándor 1942-ben vetette papírra, hogy a lelőhelyet felfedezője, József főherceg „fián kívül senkivel sem közölte ...hallgatásával óhajtván megakadályozni azt, hogy botanikus vagy kertész onnan kipusztítsa”, mert „a természeti ritkaságoknak sokszor a természetkutató szenvedélye az ellensége”.

A szurdokerdők látványként is megragadók. Éghajlatuk – bár a patakok hiányoznak – hűvös, talajuk mély, a lombkorona csak kevés fényt enged át. Jellemző fái a bükk, a gyertyán, a hegyi juhar és a nagylevelű hárs. A sziklagörgeteges lejtőkből kiemelkedő nagyobb dolomittömbök ritka növénye a **gímpáfrány**. Az ilyen meredek oldalú völgyek nyújtanak eszményi élőhelyet a Vértés ritka ragadozóinak, a **parlagi sasnak, a kígyászölyvnek, a kerecsensólyomnak és a vadmacskának**. A hegység nyugati felében érezhető atlantikus éghajlat következtében háromszáz–négy száz méteres magasságban kiterjedt bükkös állományok díszlenek. Itt és a gyertyános-tölgyesekben él a kelet felé csak a Vértésig terjedő,

atlanti-mediterrán örökzöld cserje, a **babér boroszlán, a magyar varfű és az erdei ciklámen.**

A száraz, meleg déli lejtőkön és a sekély talajú tetőkön viszont az úgynevezett mészkedvelő tölgyesekkel találkozhatunk a leggyakrabban. A fák magassága ritkán haladja meg a tizenhat–tizennyolc métert, azonban – a még meredekebb lejtők bokorerdeivel ellentétben – itt már igazi szálerdőben járunk. A leggyakoribb fafajok a molyhos, a kocsánytalan és a csertölgy. A tisztásokkal tarkított erdőkben a fák koronája laza, ekképp a nyáron is napfényes környezet változatos élővilágnak ad otthont. A bükkösökből szinte teljesen hiányzó cserjeszint itt rendkívül fajgazdag, miként a gyepszint is, amelynek jellegzetes növényei a hazai orchideák szín pompás képviselői. A tisztások erősen illatos két virága a nagyzezerjófű és a magyar zergevirág. Az öreg erdők odvas fái olyan rovarfajoknak nyújtanak otthont, mint a **nagy hőscincér, a szarvasbogár és az orrszarvú bogár.**

Történelmi érdekességek

A Vértes környéki táj erdeivel, napsütötte tisztásaival, vizes élőhelyeivel, mocsaraival és viszonylag kiegyenlített éghajlatával igen kedvező életlehetőséget biztosított az emberi élet számára is. 1926-ban a Báraczházi – barlangban folytatott kutatások során bizonyították, hogy már 50 ezer évvel ezelőtt élt ember ezen a területen. Sőt a közeli Vértesszőlősen 1965-ben Vértes László megtalálta hazánk legrégebbi, mintegy 350 ezer éves emberi maradvány leleteit (Samu, a vértesszőlősi előember). A neolitikus forradalom idején a korábbi vadászó–halászó–gyűjtögető népesség az élelemgyűjtögető életformáról áttért az élelemtermelésre és kialakultak a földművelésnek és az állattenyésztésnek a korai formái is, ezáltal létrejöttek az állandó falvak. A Vértes környékén már a római korban élénk élet folyt, hiszen két fontos hadi és kereskedelmi út is keresztezte egymást, a mai Csákvár helyén elterülő Floriana városkában. A kelta eredetű településen eddig több mint kétezer római kori sírt tártak fel, és igen gazdag üvegleletek kerültek elő. A Honfoglalás után a Vértes térségének nagy része a Szabolcstól származó Csák család birtoka lett, ahol Csák felépítette saját várát, Csákvárt. A hegység nevének eredete a közismert történelmi monda szerint III. Henrik német–római császár sikertelen, 1051–1052. évi hadjáratához fűződik, amely a magyarok fényes győzelmével végződött. A németek vértjeiket eldobálva menekültek el. „Ezért azt a helyet, ahol a németek olyan gyalázatba estek és pajzsukat elhajigálva megfutottak, Vértes hegyének nevezik mind a mai napig.” A meredek hegyormokról ősi ékszerekként nyúlnak a zöldellő lombok fölé a régi

várak és kolostorok romjai. A XIII. században épült vértesszentkereszti apátság maradványának műves megmunkálása a korabeli európai színvonallal vetekszik.

A magyarországi várak építését IV. Béla király rendelte el a tatárjárás után a külső támadások elleni hathatós védekezés érdekében. Ezek a várak azonban kezdetben a környék, valamint az utak forgalmának védelme mellett főleg tulajdonosaik hatalmát voltak hivatottak szavatolni. A török veszély közeledtére szükségessé vált a megerősítésük. A vértesi várkastélyok ekkor nőttek vaskos várákká. Jelentőségüket az adta, hogy a Balatont és a Bakonyt kikerülve a hegységen haladtak át a Bécs felé vezető utak. Összefüggő láncszemei voltak a Palota vára, Székesfehérvár és Tata által alkotott védelmi rendszernek. De még ezek a várak sem voltak képesek feltartóztatni a török hódítását. A magyar és a török seregek hadi sikereinek megfelelően hol a Vértes déli, hol az északi határán hullámzott a hódoltság határ. Az állandó harcok, főképp pedig a kettős adóztatás elől elmenekült lakosság pótlására az elnéptelenedett területeket a birtokosok német telepésekkel népesítették be, így alakult ki a Vértes újkori képe, soknemzetiségű településeivel és két nagy uradalmával. A *Rákóczi*-szabadságharcban is fontos szerepet játszott a Vértes környéke. A sors kegyetlen játékaként két szomszédos uradalom birtokosai harcoltak egymás ellen. *Esterházy Antal*, a csákvári uradalom birtokosa két alkalommal is egészen Bécsig vezette győzelmes hadjáratát a kurucok oldalán, míg *Heister Siegbert* lovasberényi birtokos császári generálisként harcolt.

Az 1700-as évek első évtizedeire már egy csendesebb politikai közhangulat volt jellemző, amely a gazdagodás, az alkotás és a kultúra fejlődésének kiemelkedő korszakát indította el az országban. A gyarapodó főúri családok elsősorban építkezésekre használták fel óriási vagyonukat. Pompás – kezdetben barokk, később klasszicista stílusú kastélyaik számára uradalmaik legszebb, lankás pontjait választották. A kor ízlését, igényességét és gazdagságát a csákvári Esterházy- és a móri Lamberg - kastély jelzi.

A Vértes területén élők az irtásföldeken folytatott földművelés mellett erdei munkával, házi faiparral, bányászattal, mész-és szénégetéssel foglalkoztak. Az állattartást az erdei legeltetés, a makkoltatás, a sziklás, kopár juhlegelők hasznosítása jellemezte. Ezenkívül a Vértes összes települése szőlőtermő község. Önálló minőségi borvidékeink közé a móri borvidék küzdötte fel magát a századfordulón. Az egykori népi mesterségeknek nagy része eltűnt, egy részüknek azonban a megőrzés igénye, az iskolai oktatás és a turizmus új funkciót adott. Ennek érdekében működnek már több éve a környék iskoláiban a legkülönbözőbb mesterségeket újjáélesztő szakkörök is, melyeknek köszönhetően az innét felnövekvő nemzedék megint záloga lehet e szép, ősi mesterségek életben maradásának. Ismét találkozhatunk helyi kovács,

fazekas, fafaragó, bőrdíszműves mesterek munkáival, melyek az idelátogatóknak szép emléket és használati tárgyakat, az alkotóknak pedig megélhetést nyújtanak.

A VÉRTESI NATÚRPARK ELSŐ 10 ÉVE

A Vértesi Natúrpark összetétele nem módosult az elmúlt 10 évben, csak a települések élén álló személyek változtak. A natúrpark tevékenysége miatt a térség felkerült hazánk idegenforgalmi célterületeinek térképére, ezért egyre több helyi lakos és civil szervezet támogatja és segíti a munkánkat. E páratlan tájegység megőrzéséért együtt küzd a településekkel és a lakossággal a Pro Vértés Közalapítvány, a natúrparkot képviselő, kezelő szervezet. Célja, hogy e páratlan földrajzi egység a közös munka eredményeként egy a környezetéért és annak értékeiért elkötelezett társadalmi egységgé váljon.

KIÉRT VAN A NATÚRPARK?

Elsősorban azokért, akik az év 365 napján napi 24 órában élvezik az ittlétet, a környezetet, a natúrpark nyújtotta szolgáltatásokat, a helyi termékeket, és itt gyűjtik azokat a kis emlékmorzsákat, melyből összeáll egykor a honvágy és a hazaszeretet, szóval a helyi emberekért.

Továbbá azokért az idelátogató turistákért, akik a csendet, a békét, a nyugalmat nálunk szeretnék átélni, itt szeretnének kikapcsolódni, amire minden lehetőség adott, hiszen a Budapest és a Balaton turisztikai régió között található Vértesi Natúrpark mindamelllett, hogy számos természeti és kultúrtörténeti értéket, és fantasztikus élményeket nyújt, igen csak jól és könnyen megközelíthető.

MI TÖRTÉNT A NATÚRPARKBAN 2005 ÓTA?

1. Természetvédelmi fejlesztések, rekonstrukciók, akciók, zöldítés

- 1993-tól a helyi védett területek ügyében az Önkormányzatoknak segítséget nyújtunk a hatósági munkákban a fakitermelési tervek engedélyezésénél
- Kerecsensólyom-védelmi program keretében műfészkeket helyeztünk ki traverzekre, mellyel elősegítjük a madarak fészkelését. Az egyik leggyakoribb pusztulási ok kiküszöbölése céljából megszerveztük a középfeszültségű oszlopok

szigetelését. A bekamerázott fészkeknek köszönhetően élő adásban közvetítettük a kerecsensólymokat és a vörös vércsék életét.

- Téli madáretetés címén 2001 óta minden évben 2-3 tonna napraforgó mag kerül szétosztásra közel 100-150 ember között
- A Tavaszi szemétszedési akciónapot 2004 óta minden évben megvalósítjuk egyre nagyobb létszámmal
- Élőhely-rekonstrukciós beruházások a Vértesi Natúrparkban (2%) 600 ha vizes élőhely helyreállítása
  - ▶ a több mint 3 évtizedes tapasztalatai alapján kiépítettük a Csíkvarsai-réten a település környékéről esetenként lezúduló vizek befogadására alkalmas víztározó teret, vizes élőhelyet. Az egykori árkok mellett, a vízjárást gátoló felesleges depók szétterítésével teret engedünk a víznek, hogy akadálytalanul szét tudjon terülni a településtől mélyebben lévő részekben, és lassan, károkozás nélkül tudjon levonulni onnét. Egy egykori agyagbányát, és tavacsát élőhelyfejlesztési és turisztikai célokkal rekultiváltuk, és élővé tettünk. (Csákvár, Csákberény) A két tó azóta nemcsak szakemberek, turisták kedvelt kirándulóhelye lett, hanem kedvező időjárás esetén a korcsolyázók paradicsoma is lett.
  - ▶ a 144 millió Ft értékű beruházáson 1,5 éven keresztül dolgoztak a helyi vállalkozók
- Gyeptelepítési program (1,5 %) keretében a Pro Vértes tulajdonában álló egykori gyenge minőségű szántóterületeket visszagyepesítettük. A 365 ha gyep telepítésével táji léptékben is kedvező változásokat teremtettünk a Vértesi Natúrparkban az élővilág, és ezen keresztül az itt élők és a turisták számára.
- A fentiek eredményeként "Komplex táj-és természetgazdálkodási program megvalósítása a Zámolyi-medencében" (2008) címmel megkaptuk az Európa Tanács Táj Díját.

TERVEK:

- *A Vértesi Natúrpark vizes élőhelyeinek II. ütemű rehabilitációjának a megvalósítása*

2. Természetgazdálkodás

- Csákvár határában lévő közel 1500 ha gyepterületen példaértékű gazdálkodást folytatunk
  - ▶ őshonos állatokkal (700 szürkemarha, 200 bivaly) és lovakkal legeltetünk, (Az Ezerjó és ezer ló hazája) melyek a természetvédelmi kezelés mellett kultúrtörténeti értékkel is bírnak és jelentős értékű attrakciót, látnivalót jelentenek a turistáknak.
  - ▶ a gyepterületeken a természeti értékek védelmét előtérbe helyező, a Közalapítvány több éves kutatási eredményein, tapasztalatain alapuló gazdálkodási módot alkalmazunk. Tapasztalatainkat, szakmai ismereteinket fórumokon, ill. tanácsadások során adjuk át a helyi gazdáknak
  - ▶ a térségben végzett több mint 300 ha-on végzett gyeptelepítéssel többek között megakadályozzuk a parlagfű elterjedését
- 2011-ben kiadtuk a Természetkímélő gyepgazdálkodás c. könyvet, mely a térségben végzett kutatásaink eredményeit is bemutatja. Országos szintű terjesztésével Csákvár jó híre is tovább gyarapszik.
- Gépeinkkel besegítünk a települések hétköznapi életébe:
  - ▶ segítünk a helyi vállalkozóknak
  - ▶ részt vettünk hóakadályok megszüntetésben (hótolás)
  - ▶ a 2010-es árvíznél (Gánt- Csákvár) szivattyúkkal segítettünk
  - ▶ szél okozta károk, kidöntött fák esetén
- A helyi, állattartással foglalkozó gazdálkodók részére
  - ▶ ingyen vagy kedvezményesen biztosítjuk a takarmányt, illetve legelőt
  - ▶ ezáltal is ösztönözzük a gazdákat az állattartás fenntartására, fejlesztésére
- 1999-2009 előkészítettük és lobbiztunk, hogy a Zámolyi-medence Magas Természeti Értékű Terület besorolást kapjon, melynek köszönhetően
  - a környékbeli gazdák évente 350 millió Ft támogatáshoz juthattak
  - a térségben a természeti értékeket kímélő gazdálkodást (pl. korlátozott vegyszerhasználat, talajjavító intézkedések) végeznek, mely nem csak az élővilág számára, hanem humánegészségügyi szempontból is fontos.

TERVEK:

- ***Bölényrezervátum létrehozása a Vértesi Natúrparkban***

3. ÉPÍTKEZÉSEK, BERUHÁZÁSOK, AVATÁSOK:

Pro Vértes beruházás

- Geszner - ház felújítása (1996-2000) 2005-től a Vértesi Natúrpark Látogatóközpontja
- A Szent Ferenc kápolna újjáépítése (1998- 2000)
- Az Esterházy uradalom majorsági épületeinek újjáépítése (Századostanya, Dohányosház)
- Boglártanya Erdei Iskola (2007)
- 180 éves erdészház Mindszentpusztán

Közös beruházás a Pro Vértes segítségével

- Szent Teréz Kápolna felújítása, Kőhányás (2012)
- Csákberény II. világháborús hősi emlékmű (2015)

Más szervezetek beruházásai a Natúrpark területén, annak célkitűzéseivel összhangban

- Celli Szűz Mária kápolna felújítása, Majk (2013)
- Csókakői vár felújítás (2000-től)
- Gróf Merán Fülöp Vadászati és Erdészeti Múzeum, Csákberény (2014)
- Vajda János Erdészeti Erdei Iskola ,Pusztavám (2015)
- Tájház Csákberény (2015)
- Majki Kamalduli Remeteség épületeinek felújítása, Majk (2015)

18 éve állandó építőipari brigáddal dolgozunk, akik nemcsak a mi ingatlanjainkon tevékenykednek, hanem besegítenek a natúrparki települések mindennapjaiba is. A teljes építőipari feladatsorhoz rendelkezünk helybeli szakemberekből álló csapattal, akik másfél évtizede segítik a Vértesi Natúrpark építményeinek megújulását, így nemcsak megújulnak, megszépülnek az egykori műemlékek, hanem a helybeli szakemberek munkához jutnak s ezzel nő a természetvédelem társadalmi támogatottsága is.

TERVEK:

- **Kulcsos -ház vagy erdei iskola kialakítása Mindszentpusztán**

4. OKTATÁS

- Natúrparki Oktatási Közösség (NOK) kiépítése a Vértesi Natúrpark intézményeiben
- 1992 óta minden évben természetismereti oktatás a csákvári iskolában, tantervbe épített előadások, terepbejárások, Madarak és Fák Napjához kapcsolódó vetélkedők megszervezése és levezetése, melyhez 2015-ben a vértésboglári és a csákberényi iskola is csatlakozott.
- 2007 óta működtetjük **Boglártanya Erdei Iskolánkat**, ahol a natúrparki települések diákjainak kedvezményeket biztosítunk. Több erdei iskola is működik a Natúrparkban (Boglártanya Erdei Iskola, Vértesboglár, Vértes Tábora Mór, Vajda János Erdészeti Erdei Iskola, Pusztavám)
- **Madárbarát Iskola Program** néven nemcsak az erdei iskolánkat üzemeltetjük, hanem **"Kitelepülünk a natúrparki iskolákba"**, vagyis sikerült a természetismereti foglalkozásokat a tantervbe is beépíteni, így a Pro Vértes Közalapítvány segítségével télen előadások, diavetítések, tavasszal pedig terepi foglalkozások alkalmával mélyíthetik el a tanulók az ismereteiket.
- 2009-től mi szervezzük 19 megyével együttműködve a **MFN-i verseny területi** fordulóját, **2010-től** pedig mi bonyolítjuk le Vértesbogláron az **országos döntőt** is. A döntő az elmúlt években már határon túli versenyzőkkel is bővült, ezért is kapta a **„Kárpát-medencei nevet.”**
- 2011-ben indítottuk el **„Madárdalos Ovi” programunkat** és 2015-re már 12 natúrparki település óvodája csatlakozott. Célunk, hogy minden település óvodáját bevonjuk a programba, amihez egy kiadványt is készítünk, ami 3-6 éves korig használható lesz a gyerekek számára.
- 2013-tól a középiskolásoknak a Közösségi munka elvégzéséhez (40 óra) helyszínt biztosítunk (együttműködési megállapodások a natúrparki intézményekkel és egyéb, országos hírű középiskolákkal, pl. Fazekas Gimnázium)
- Főiskolásoknak, egyetemistáknak szakmai hely és szakdolgozati téma biztosítása **Ezt a gyakorlatot intézményesítettük egy együttműködési megállapodással melynek tagjai:** Nyugat-Magyarországi Egyetem, Sopron, Szent István Egyetem, Gödöllő, Kaposvári Egyetem, Debreceni Egyetem, Corvinus Egyetem, Budapest) **2010,**
- **Természetvédelmi irodalomjegyzék** a www.provertes.hu honlapon
- OKJ képzések, tanfolyamok
- Élethosszig tartó tanulás, Nép főiskola

TERVEK:

Natúrparki Oktatási Közösség kiépítése a Vértesi Natúrpark intézményeiben

- Ⓢ *folytatódna a Vértesi Natúrparkban elkezdett újszerű gondolatoknak megfelelő rendszer kiépítése, ami országos rendszerré válhat a későbbiekben*
- Ⓢ *a tervezett intézményes hálózat lényege az volna, hogy szervezett körülmények között történne az eddigi már működő gyakorlat továbbfolytatása*
- Ⓢ *a szervezettségéből adódóan lehetőség nyílna az érdeklődés ismeretében a tervezhetőségre, erdei iskola, egyéb oktatási lehetőségek kiaknázása*
- Ⓢ *az ezzel kapcsolatos infrastrukturális személyi és szervezeti háttér bővítésére pályázati úton lehetőség nyílna*
- Ⓢ *a Pro Vértes munkájaként létrehozott tudásbázis, archívum lehetővé tenné a térség tudományának elmélyültebb megismertetését az itt lakókkal, és mintegy a jövőbe befektetett energiaként elősegítené a szülőföld megismerését annak élővilágával, törvényszerűségeivel, kultúrájával, történelmével stb.*
- Ⓢ *ovis kiadvány készítése*

5. TURIZMUS

- 2005. Natúrpark határvonalának kijelölése, 17 információs tábla kihelyezése településenként
- Csákvár, Geszner-ház, Vértesi Natúrpark Látogatóközpont kialakítása
  - ▶ Természettudományi Kiállítás, 250 Ft/fő/natúrparki lakosok
- 2007 óta Vértesi Natúrpark honlap, 2010 óta facebook oldal (a helyi termelők a saját termékeikkel, a szállásadók, a szolgáltatók, az itt élt és élő híres emberek, a natúrparki események)
- **Lovaturizmus** kialakítása, fejlesztése a térségben
  - ▶ 2000 óta pusztabuszos kirándulások a Csíkvarsai-réten, télen lovasszános kirándulás a Zámolyi- medencében (lovastúravezetői tanfolyam megszervezése a térség „lovasainak” a Geszner-házban)
  - ▶ 150 km lovastúra útvonal kijelölése (egyeztetések az erdőgazdasággal) és létrehozása a Vértesi Natúrpark területén, 2006-ban
- **Ökoturizmus**

- ▶ Tanösvények (Haraszt-hegyi, Vidrafű, Földtani, Pátrácos, Vértes Panoráma, Pusztai Állatpark tanösvény, Gánti Földtani tanösvény), túraútvonalak (Országos Kéktúra útvonal), kerékpáros utak
- ▶ Várak, templomok, kolostorok, múzeumok, tájházak
- ▶ Szakvezetések
- **Borturizmus és gasztronómia**
  - ▶ Móri Borvidék (22. borvidékből az egyik fehérboros terület) hungarikum (Ezerjő)
  - ▶ Fogadók, Éttermek, Panziók, különleges ételek, helyben termelt és előállított termékek (zámolyi sörök, csákberényi sajtok és borok, Csíkvarsai Csípős Csodafalat szalámi stb.)
- **Rendezvények**
  - ▶ Burgonyafesztivál, Rétes - és Pálinkafesztivál, Hagyományos Mihály-napi Lovas-és Pásztortalálkozó, Móri Bornapok, Csókakői Várjátékok, Tojásgurító rendezvények, sváb bálók stb.
- **Kiadványok**
  - ▶ leporellósorozat, Vértesi Natúrpark térkép (2015), tanösvény füzetek, szakmai kiadványok

TERVEK:

- Ⓢ *A Vértesi Natúrpark honlap megújítása*
- Ⓢ *Natúrparki Települési Táblák, kiadványok, szórólapok készítése*
- Ⓢ *Turisztikai ágazatok folyamatos fejlesztése, tanösvények építése, bemutatóhelyek létrehozása*
- Ⓢ *Natúrparki védjegy kialakítása*

6. TÉRSÉGFEJLESZTÉS, TERÜLETFEJLESZTÉS

- Velencei-tó Vértes Kiemelt Térség
- Vértes-Gerecse Vidékfejlesztési Közösség (2007-2013)
  - ▶ Viszló Levente alelnök
  - ▶ LEADER pályázatok (eszközbeszerzés, értékmegőrzés)
- Csákvári Önkormányzati Társulás (2012-től)
  - ▶ Térségek Közötti Együttműködés (LEADER pályázat)
- Természetvédelmi, Vízgazdálkodási, Térségfejlesztési témában szakmai képviselet
- 10 éves térségi erdőtervezés szakmai képviselete

TERVEK:

- *© Együttműködés, térségi programok koordinálása, pályázati segítségnyújtás, pályázatírás*

7. ÉRTÉKŐRZÉS

- „**Összefogással a természeti értékeink megőrzéséért**” Svájci - Magyar Együttműködési program (2013-2014)
  - ▶ 1200 helyi védett természeti terület ökológiai állapotának felmérése
  - ▶ 200 000 db térkép, 100 000 db plakát és 3 rövidfilm
  - ▶ az első magyarországi kócsagfigyelő webkamera 162 200 látogatóval
  - ▶ "Natura 2000 fajok és élőhelyek Magyarországon" című könyv
  - ▶ "Értékőrző gazdálkodás Natura 2000 területeken" című kiadvány
  - ▶ Fotó- és videópályázat általános- és középiskolások számára 3000 beküldött pályaművel
- "Egy cseppnyi Magyarország" című monográfia (1996) - Vértesi Natúrpark Bibliája (A könyv újbóli kiadásához, valamint a **települési monográfiák** elkészítéséhez elkezdődött egy óriási, az összes településre kiterjedő gyűjtőmunka, így a Vértesi Natúrpark digitális archívuma közel 10-12 000 db fényképből, 3000 db írásos dokumentumból és interjúkból áll.)
  - ▶ Ételek gyűjtögetése
  - ▶ Interjúk készítése térségbeli idős emberekkel

- ▶ Hosszú Téli Esték a Geszner-házban rendezvénysorozat, Csákvár (2004-től), 2015-től Csákberényben is
- ▶ Ezzel párhuzamosan folyik a Vértesi Natúrpark természeti és kultúrtörténeti értékeiről és a településeiről szóló 18 részes film készítése.

Eddigi eredményeink:

- ▶ **"Három a magyar igazság, egy a ráadás"** c. Csákvárról szóló film (2013)
- ▶ **"A kétszer foglalt mező"** c. Vértesboglárról szóló film (2015)
- ▶ **Bodmér, egy külön falu története** c. könyv, mely első a monográfiák közül (2014)

TERVEK:

- Ⓢ *A Vértesi Natúrpark monográfiájának újbóli megjelentetése*
- Ⓢ *Települési monográfiák kiadása*
- Ⓢ *A településekről szóló filmek elkészítése*

A Vértesi Natúrpark célja a terület természeti és a kultúrtörténeti értékeinek hosszú távú megőrzése és védelme, a természetvédelem és az idegenforgalom koordinációján alapuló együttműködés és összehangolt térségfejlesztés megvalósítása.

A Natúrpark mint találkozási felület, és szervező erő a legkülönbözőbb társadalmi szereplők érdekeit szolgálva erősíti a települések lakosságának egymás közti, valamint a lakosság az idelátogatók és a természeti, kulturális környezet közötti kapcsolatrendszer fejlődését. Az irányított, szervezett turizmussal elősegíthető a természeti és kultúrtörténeti értékek védelme, s emellett a vidéki életminőség javulását, s ezáltal a lakosság helyben maradását is eredményezi.

Csákvár, 2015. június 17.

Viszló Levente sk.

Határozati javaslat

A Komárom-Esztergom Megyei Közgyűlés

1. megköszöni a Pro Vértes Közalapítvány elnökének a Vértesi Naturparkról, annak fejlesztési elképzeléseiről készített tájékoztatóját.
2. Elismerését fejezi ki az eddig elvégzett munkájukért a természeti és kulturális értékek megőrzése terén, az itt élők identitás tudatának erősítéséért.
3. Kéri a naturpark működtető szervezetet, hogy a park működési területén lévő Komárom-Esztergom megyei települések természeti adottságaikra épülő fejlesztési elképzeléseinek összehangolását, megvalósítását továbbra is segítse, támogassa, az általa kezdeményezett fejlesztésekbe integrálva is.

Felelős: Popovics György, a közgyűlés elnöke

Határidő: azonnal, illetve folyamatos

Hiavatalt végrehajtásért felelős: Petrikné Molnár Erika, főosztályvezető